

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ СЕМАНТИЧНИХ НЕОЛОГІЗМІВ ПЕРІОДУ ПАНДЕМІЇ COVID-19

PROBLEMS OF TRANSLATION OF SEMANTIC NEOLOGISMS OF THE COVID-19 PANDEMIC

Бойтор В.Ю.,

orcid.org/0009-0003-1974-2573

*старший викладач кафедри теорії та практики перекладу
Ужгородського національного університету*

Есенова Е.Й.,

orcid.org/0000-0002-3843-3296

*старший викладач кафедри теорії та практики перекладу
Ужгородського національного університету*

Калинич І.Й.,

orcid.org/0000-0002-5019-585X

*старший викладач кафедри теорії та практики перекладу
Ужгородського національного університету*

У даному дослідженні розглянуто вплив актуального соціального контексту, пов'язаного з пандемією Covid-19, на мовну ситуацію – появу в англomовному суспільному дискурсі семантичних неологізмів, що з'явилися в результаті процесів метафоризації та метонімізації, а також проблеми їх перекладу українською мовою.

Пандемія COVID-19 повністю змінила спосіб життя і, відповідно, мислення й спілкування мільйонів людей усього світу. Тема COVID-19 за короткий час стала домінувати в глобальному дискурсі. Вона стала потужним позамовним фактором, що сприяв виникненню безпрецедентної кількості нової лексики, в тому числі шляхом семантичної деривації на основі метафори і метонімії. Процес метафоризації відбувається не лише на мовному, на глибшому когнітивному рівні, що відкриває нові можливості розвитку значень.

Метафори значно розширюють наші концептуальні та комунікативні можливості, даючи можливість черпати знання та мову з багаті сфери-джерела й переносити на цільову сферу, для якої у нас може бракувати словникового запасу та концептуальної структури. Метафора та метонімія використовувалися в процесі просвітницьких кампаній, що проводилися ВООЗ та урядами з метою впливу на суспільну свідомість, щоб спонукати до конструктивних дій задля зменшення захворюваності на COVID-19.

Запропоновано класифікацію метафор, пов'язаних COVID-19, відповідно до сфери-джерела. Дослідження було розширено за рахунок перекладу українською мовою новітніх лексичних одиниць, який було здійснено студентами-міжнародниками, що отримують додаткову спеціальність «перекладач». Було також проведено аналіз способів перекладу метафор та метонімії, а також типових помилок при їх перекладі.

Цей проєкт носив експериментальний характер, оскільки дані лексичні одиниці ще переважно не зафіксовані в українських словниках.

Дане дослідження може бути використано в процесі навчання англійської мови для спеціальних цілей, стилістики англійської мови й теорії та практики перекладу, шляхом введення до навчальних матеріалів актуальних лексичних одиниць.

Ключові слова: пандемія COVID-19, семантичні неологізми, метафора, метонімія, ефект фреймінгу.

This study examines the impact of the current social context related to the COVID-19 pandemic on the language situation, resulting in the emergence of new elements of form, content and functioning in the English-language public discourse, namely, semantic neologisms that appeared as a result of processes of metaphorization and metonymization.

The COVID-19 pandemic has completely changed the way of life and, accordingly, thinking and communication of millions of people around the world. Within a short time, the topic of COVID-19 began to dominate the global discourse. It became a powerful extra-linguistic factor that contributed to the emergence of an unprecedented amount of new vocabulary, including semantic neologisms, such as metaphor and metonymy.

The process of metaphorization occurs not only on a linguistic, but rather on a deeper cognitive level, which opens up new possibilities for the development of meanings. According to the conceptual theory, metaphor is a cognitive process that allows the transfer of a conceptual structure from one domain of experience (source domain) to a target domain, which is usually a more abstract concept, while the source domain is a more specific concept.

Metaphors greatly expand our conceptual and communicative capacities, enabling us to draw on the experience from a rich source domain and transfer it to a target domain for which we may lack the vocabulary and conceptual structure. Metaphor and metonymy have been used in public awareness campaigns by WHO and governments to encourage constructive action against the spread of COVID-19.

A classification of metaphors related to COVID-19 according to the source domain is proposed. The research was further expanded to cover the translation of the new lexical items into Ukrainian, which was carried out by students majoring

in international economic relation who receive an additional qualification of a translator. This project was of an experimental nature, since most of these lexical items have not been recorded in Ukrainian dictionaries. Further, an analysis of the methods of translating metaphors and metonymies, as well as typical errors in their translation, was carried out.

The study can be used in the process of teaching English for specific purposes, English stylistics and theory and practice of translation, by introducing relevant lexical units to the training materials.

Key words: COVID-19 pandemic, semantic neologisms, metaphor, metonymy, framing effect.

Постановка проблеми. Зміни в соціально-економічному та культурному житті викликають необхідність постійного поповнення словникового складу новими словами. Коли ж ці зміни носять швидкий і драматичний характер, а головне, глобальний вплив, вони дають потужний поштовх виникненню нової лексики або нових значень уже існуючих лексичних одиниць, які дуже швидко стають частиною не лише мови, а й колективної свідомості. Тема пандемії COVID-19 за короткий час стала домінувати в глобальному дискурсі. На початку 2020 року з'явилася назва нового вірусу COVID-19/SARS-CoV-2. Появу та розповсюдження цієї аббревіатури, а також інших слів, пов'язаних з новим вірусом, можна відслідкувати за Оксфордським словником англійської мови (OED). Лексикографи Оксфордського словника (OED) та багато інших лінгвістів зробили цінний внесок у розвиток «мови пандемії». За словами редакторів OED, досвід спостереження в реальному часі за експонентним зростанням вживання одного слова є унікальним. Стаття OED описує COVID-19 як «гостре респіраторне захворювання людини, викликане коронавірусом, яке може викликати серйозні симптоми та смерть, особливо у людей похилого віку та інших осіб із супутніми захворюваннями» [10].

Цікавим є порівняння ключових слів, пов'язаних з коронавірусом, із січня по березень, яке наводить OED. До 2020 року *coronavirus* (коронавірус) був відносно рідкісним терміном за межами медичного та наукового дискурсу. У січні слова в основному стосуються назви та опису вірусу: *coronavirus* (коронавірус), *SARS* (ГРВІ), *virus* (вірус), *human-to-human* (від людини до людини), *respiratory* (респіраторний), *flu-like* (грипоподібний), а також *PPE* (ЗІЗ, засоби індивідуального захисту) та *ventilator* (апарат ШВЛ). Аббревіатура «COVID-19» з'явилася лише в лютому 2020 року. Згодом на її основі було утворено велику кількість похідних слів, включно зі скороченими формами *corona* та *Covid*. Також вживаються скорочення *rone* і *rona*, головним чином у соціальних мережах. Аббревіатури нового коронавірусу – *nCoV* і *2019-nCoV*, які використовувалися в лютому, є менш поширеними. Крім назви нового коронавірусу і пов'язаної з ним хвороби, інша тер-

мінологічна, переважно медична, лексика також стала загальнозживаною за короткий час: це назви тестів, вакцин, засобів індивідуального захисту тощо. З іншого боку, такі усталені терміни англійської мови як *self-isolation* (самоізоляція), *quarantine* (карантин), *lockdown* (локдаун) та *furlough* (тимчасова відпустка) почали використовуватися дедалі частіше. Так, «quarantine» було визнано словом 2020 року за версією Кембриджського словника [8], а «lockdown» відповідно за версією словника Collins English Dictionary [12].

Починаючи з березня 2020 року ключові слова, що вживаються в контексті COVID-19, відображають соціальний вплив вірусу: *social distancing* (соціальне дистанціювання), *self-isolation* та *self-quarantine* (самоізоляція), *lockdown* (локдаун) тощо. Деякі нетермінологічні одиниці, наприклад, *critical/essential* (важливий, основний), *non-essential* (необов'язковий), наприклад, *non-essential travel* (необов'язкові подорожі), *postpone* (відкласти), *to stock up on / hoard* (накопичувати) чи *selfish* (егоїстичний) зазнали переосмислення через їх використання в контексті пандемії [15].

Нова лексика активно продукувалася в соціальних мережах, наприклад: *anti-vaxxer* (антиваксер; людина, яка виступає проти вакцинації від COVID-19), *covideo parties* (онлайн-вечірки під час пандемії по Zoom або Skype), *covidiot* – телескопізм від слів *covid* та *idiot* (ковідіот; людина, яка ігнорує правила соціальної дистанції) *covidient* – телескопізм від слів *covid* та *obedient* (людина, яка дотримується правил поведінки під час пандемії) тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомо, що словниковий склад серед інших рівнів мовної системи відрізняється найбільшою динамічністю та здатністю пристосовуватися до потреб та умов комунікації. Такі мовознавці як В. Гак, В. Виноградов, Т. Кияк, І. Заботкіна, Ю. Зацний, Г. Козьмик та інші відзначали, що сучасна епоха характеризується бумом неології, а нові слова з'являються в мові з надзвичайною швидкістю під впливом позамовних факторів – розвитку науки й техніки і суспільних зрушень. Поряд з лексичними неологізмами, велика частина цієї нової лексики представлена семантичними неологізмами, що утворилася шля-

хом метафоризації й метонімізації. Семантичну деривацію досліджували такі зарубіжні й вітчизняні науковці як Дж. Лакофф, М. Джонсон, П. Ньюмарк, В. Виноградов, О. Потебня, Л. Булаховський, М. Кочерган, О. Селіванова, Ю. Зацний, В. Карабан, О. Стишов, О. Тараненко, О. Ясинецька та інші.

Лексичні інновації, що виникли на тлі пандемії COVID-19, не могли не привернути увагу дослідників. За останні кілька років з'явилося чимало публікацій, присвячених цій темі у зарубіжних та вітчизняних наукових виданнях, які описують як лексичні, так і семантичні неологізми. [1; 7; 9; 13].

Попри це, тема семантичних неологізмів, а саме метафор і метонімії, що виникли в контексті пандемії COVID-19, потребує подальшого висвітлення. Велика частина даної лексики ще не перекладена українською мовою і не включена до сучасних словників, тому їх переклад, а також аналіз способів перекладу метафор і метонімії, є надзвичайно актуальним.

Постановка завдання. Дане дослідження має на меті фіксацію, класифікацію та аналіз лексичних інновацій, що з'явилися в англійській мові у зв'язку з пандемією COVID-19 в результаті процесів семантичної деривації на основі метафори та метонімії, та їх українських відповідників, з подальшим аналізом способів перекладу. Одним із завдань є також використання цих напрацювань у навчальних курсах «англійська мова для спеціальних цілей» і «теорія та практика перекладу». Об'єктом дослідження стали метафори й метонімії з публікацій у ЗМІ, з сайту ВООЗ, з онлайн-ового словника слів та фраз англійської мови «Urban Dictionary», а також з краудсорсингової платформи #ReframeCovid [16], яка фіксує й пропонує альтернативи метафорам «війни» в контексті пандемії COVID-19. Наш список склав приблизно 150 метафор і метонімії.

Виклад основного матеріалу. Існують два підходи до метафори: лінгвістичний та когнітивний, в рамках якого метафоризація розглядається не як суто мовне явище, а один з основних процесів творення мовної картини світу [5, с. 462]. Так, в теорії Дж. Лакоффа та М. Джонсона, наша звичайна концептуальна система, в межах якої ми мислимо і діємо, є фундаментально метафоричною за своєю природою [14, с. 4]. Тобто, метафора – це перенесення концептуальної структури з однієї сфери досвіду або сфери-джерела (source domain) на цільову сферу (target domain), яка зазвичай є більш абстрактним поняттям, тоді як сфера-джерело є більш конкретним поняттям.

На першому етапі дослідження нами запропоновано класифікацію метафор, які вживаються в контексті COVID-19, відповідно до сфери-джерела. У нашому корпусі метафори походять з таких сфер:

Війна: *invisible enemy* – невидимий ворог; *World War III* – Третя світова війна; *fighting/ combating the coronavirus* – боротьба з коронавірусом;

природні лиха: *a perfect storm* – ідеальний шторм; *the first, second, etc. wave* – перша, друга і т.д. хвиля; *a tsunami of cases* – велика хвиля захворюваності / море випадків;

спорт: *It's a marathon, not a sprint* – Це марафон, а не спринт / це не гонка на швидкість, а біг на витривалість; *win-win scenarios* – безпрограшні сценарії; *COVID-19 vaccine race* – перегони вакцин проти COVID-19;

освіта: *lessons learned from the COVID-19 pandemic* – уроки (засвоєні під час) пандемії COVID-19; *mRNA teaches the body's immune cells to create antibodies* – мРНК «навчає» імунні клітини тіла створювати антитіла; *follow the science* – дотримуватись наукових рекомендацій;

релігія/містика: *a punishment from God* – Божа кара; *dark time* – темні часи; *plague of the 21st century* – чума XXI-го століття;

рекомендації щодо захисту від COVID-19. Остання група була відібрана з сайту ВООЗ [18], оскільки представники ВООЗ активно використовували метафори у просвітницьких та інформаційних цілях – *translating science to communities* («переклад наукових понять простою мовою», тобто поширення наукових знань серед спільноти) у термінології ВООЗ.

Відомо, що метафори мають ефект фреймінгу, тобто вони впливають на наше сприйняття проблем та їх вирішення. Відповідно, метафори можуть сприяти тому, щоб люди сприймали проблему як серйозну і невідкладну, були готові змінити поведінку і дотримуватися рекомендацій щодо охорони здоров'я. Прикладом такого впливу може служити меседж ВООЗ у формі триколону *Test, test, test!* (Тестуйся, тестуйся, тестуйся!). Тестуватися й вакцинуватися закликали з метою *to flatten the curve* («згладити криву», тобто знизити зростання графіку захворюваності на COVID-19), *to raise the line* («підняти межі», тобто підвищити спроможність системи охорони здоров'я) і вироблення *herd immunity* (буквально «стадного», тобто колективного імунітету). Громадськість закликали дотримуватися певних правил, таких як *elbow bump* («торкання ліктями» замість рукоштовання) та *Wuhan shake* («Уханьське рукоштовання», тобто торкання устілками ніг), що набуло метафорич-

ного значення «вітання». У соціальній рекламі ідіому *roll up your sleeves* (засукати рукави), що мала традиційне значення «взятися до роботи», було використано у значенні «вакцинуватися».

Метонімія, яка розглядається в межах концептуальної теорії як засіб заміни одного об'єкта іншим або його частиною, є не просто поетичним чи риторичним засобом, а натомість активно функціонує у культурній свідомості мовця та дозволяє виділити певні аспекти й характеристики проблеми. [14, с. 36]. Наші приклади метонімії включають такі як *cover coughs and sneezes* (прикривати рота під час чхання та кашлю), *essential workers* (працівники, які виконують критично важливі функції), *red, yellow and green countries* (крани «червоної», «жовтої» та «зеленої» зони) тощо.

Метонімія також може використовуватись як засіб фреймінгу з метою впливу на суспільну свідомість. Авторка онлайн-курсу «Мова і дипломатія» Біліяна Скотт наводить приклад чи не найвідомішого британського гасла періоду пандемії: *Stay at home. Protect the NHS. Save lives.* (Залишайся вдома. Захисти Національну службу охорони здоров'я. Врятуй життя). «*Stay at home*» та «*Save lives*» подібні, оскільки ізоляція допомагає запобігти поширенню вірусу. «*Protect the NHS*» насправді також метонімічно передає той самий меседж. У цьому випадку фреймінг як засіб переконання побудований на зверненні до позитивного: співчуття медикам, гордості за Національну службу охорони здоров'я Великої Британії (NHS), яка є невід'ємною частиною національної ідентичності. На думку Біліяни Скотт, певна доля маніпуляції суспільною свідомістю не є однозначно поганою, допоки вона впливає, але при цьому не перешкоджає критичному мисленню. Адже «зарядження» на конструктивну поведінку діє краще, ніж покарання або залякування [17].

Наступний етап дослідження включав переклад метафор і метонімії українською мовою та аналіз способів перекладу актуальних семантичних інновацій.

Оскільки найважливіша функція метафори – вплив на свідомість людини і ширше – на суспільну свідомість, переклад метафор є особливо складним завданням. Необхідно передати образ та ідею, не втративши експресивності та важливої фонові інформації. Втрата образності й сенсу може призвести до спотворення, а відтак неправильного сприйняття інформації та небажаного впливу на цільову аудиторію.

Складність перекладу полягає ще й у тому, що у науково-технічних чи науково-популяр-

них текстах вживаються як мовні («стерті»), так і мовленнєві (індивідуально-авторські) метафори [3, с. 462–464]. Перекладні відповідники перших, як правило, зафіксовані у перекладних словниках, і мовні метафори перекладаються, як і інші слова, шляхом вибору словникового відповідника. При цьому такі метафори зовсім не обов'язково перекладаються метафоричним словом, якщо внаслідок перекладу певним чином порушуються стилістичні та жанрові норми мови перекладу та мовлення. Вибір метафоричного чи неметафоричного варіанту перекладу визначається перекладачем на підставі загального стилістичного аналізу тексту. У тих випадках, коли мовна метафора перекладається метафорою, остання не обов'язково містить той самий образ, що й відповідна метафора у тексті оригіналу.

З іншого боку, мовленнєва метафора становить для перекладача більшу складність, оскільки у мові перекладу вона не має усталених перекладних відповідників, виступаючи фактично семантичним новоутворенням. Частина семантичних неологізмів з нашого корпусу переважно ще не зафіксовані в українських словниках, окрім словників неологізмів [4, с. 196–205]. Існують три основні способи передачі таких метафоричних слів: 1) метафоричним словом, що має такий самий або подібний характер образності, 2) метафоричним словом, що має інший характер образності, 3) неметафоричним словом, що передає тільки денотативний зміст англійського метафоричного слова, а не образність. Слід зауважити, що у перекладах зараз спостерігається тенденція до збереження метафоричної образності у перекладі, що певним чином пов'язано з послабленням жанрово-стилістичних норм в українській мові щодо вживання жаргонізмів та професіоналізмів, адже в англійських науково-технічних текстах вони вживаються ширше.

Перекласти відібрані лексичні одиниці українською мовою було запропоновано студентам-міжнародникам, які вивчають теорію та практику перекладу і пройшли тему «Стилістичні проблеми перекладу». Студенти повинні були також визначити, яким способом перекладена метафора (за В.І. Карабан, Дж. Мейс) [2, с. 312–313], а саме:

1) словниковим відповідником з тим же образом, наприклад:

alien invader – чужоземний загарбник;

healthcare workers at the frontline – медичні працівники на передовій;

a flare-up in Covid-19 cases – спалах захворюваності на COVID-19;

to hunker down at home – відсидітися вдома;

reduce *the viral load* – знизити / зменшити вірусне навантаження;

2) метафоричним словом з іншим образом, наприклад:

the eruption of coronavirus – спалах коронавірусу;
fragile economic recovery – хитке економічне відновлення;

create *'firewalls'* against the virus – побудувати бар'єр проти вірусу;

reaching *herd immunity* – досягнення колективного імунітету;

3) неметафоричним словом із втратою образності, наприклад:

put a protective ring around care homes – створити безпечне середовище навколо будинків для людей похилого віку;

'spillover' – перенесення вірусу з тварин на людей;

to *seal the borders* – закрити кордони;

the shielded – захищені;

Get your *jab* – отримай дозу вакцини/зроби щеплення.

Метонімічні слова перекладаються переважно такими способами [2, с. 319]:

1. відповідним метонімічним словом з тим же образом, наприклад:

essential/non-essential workers – основні/неосновні працівники;

uninfected countries – неінфіковані країни;

2. метонімічним словом з іншим образом, наприклад:

Blursday – день бабака;

3. заміною метонімічного слова на неметонімічне, наприклад:

cover coughs and sneezes – під час кашлю та чхання затуляти/закривати рот і ніс/ кашляти і чхати в лікоть;

red, yellow, green countries – країни «червоної», «жовтої», «зеленої» зони / країни з високим, середнім, низьким рівнем захворюваності;

roll up your sleeve – засучи рукав = вакцинуйся.

На наступному етапі було визначено спосіб перекладу метафор і метонімій за структурно-семантичними способами їх утворення згідно типології, запропонованої у дисертаційному дослідженні О. Ясинецької [6]. У нашому корпусі виділяються такі способи:

калькування (найоптимальніше передає смисл метафорики оригіналу і є можливим, якщо компоненти метафоричного неологізму мають питоми чи раніше запозичені відповідники у мові перекладу):

to practice respiratory etiquette – дотримуватися респіраторного етикету «дотримуватися дихальної гігієни й етикету кашлю»;

the plague of the 21st century – чума XXI століття;

social distancing – соціальна дистанція;

covidiot (covid + idiot) – *ковідіот* «особа, яка не дотримується заходів безпеки щодо COVID-19»;

транскодування (відповідає матеріальному відтворенню й, відповідно, запозиченню зазвичай універсальної неометафорики-термінології):

booster shot – *бустерна доза*;

lockdown – *локдаун*;

напівкалькування з транскодуванням (стосується транскодування нового компонента та калькування іншого елемента новоутворення):

coronacrisis – *коронакриза*;

описовий переклад (застосовується, якщо потрібно пояснити образну асоціацію, дотриматися описового перекладу за аналогією чи уникнути невлучного і незрозумілого для реципієнта перекладу буквализму):

plan for hibernation – політика британських компаній, згідно якої працівники залишаються вдома і отримують до 80% зарплатні;

Blitz spirit – колективна рішучість та мобілізація важливих зусиль в непередбачуваних ситуаціях / дух єдності британців під час Другої світової війни;

furlough – тимчасова відпустка зі збереженням місця роботи на період пандемії;

напівкалькування з лексико-семантичною трансформацією: а) конкретизацією (вживається, коли смислотворчий компонент неологізму калькується уточнююче):

covideo parties – *відео-вечірки / онлайн-вечірки*, «вечірки по відеозв'язку під час коронавірусу»;

to flatten the curve – *згладити криву (захворюваності)*, «знизити пік захворюваності»;

б) генералізацією (застосовується, якщо задача нетрадиційного (для сприймача перекладу) метафоричного позначення не є принципово необхідною):

"no crystal ball" to know if things will get better – ми не можемо *заглянути у майбутнє* і дізнатися, чи повернеться ситуація на краще;

create *'firewalls'* against the virus – побудувати бар'єр проти вірусу;

в) семантичною модуляцією (виявляє аналогію, суміжність, а також причинно-наслідкові, ознакові чи функціональні відношення):

elbow bump – вітання ліктем;

Get your *jab* – вакцинуйся;

immune passport – паспорт вакцинації;

додавання-конкретизація з калькуванням метафори (пояснює тематично-референтне відношення метафори):

brain fog – постковідний синдром (мозкового туману);

to go online – перейти в онлайн-режим;

надання наближеного еквівалента (передає зміст метафоричного неологізму, але «одомашнено», ототожнюючи новоутворення з наявним смисловим відповідником у мові перекладу):

at the height of the COVID-19 pandemic – на піку пандемії COVID-19 / у розпал пандемії COVID-19;

the eruption of coronavirus – спалах коронавірусу;

надання фразеологічного аналога (забезпечує смислову еквівалентність, за якої образ стійкого словосполучення мови перекладу відрізняється від вжитого у неологізмі мови оригіналу):

the match is deadlocked – справа зайшла у глухий кут;

Blursday – день бабака, «день, схожий на попередній»;

експлікація (від)дієслівної форми з калькуванням метафори:

hibernating – перебування вірусу в «сплячому» (латентному) стані;

калькування розгорнутої форми (розкриває зміст телескопізма чи акроніма):

quaranteams (*quarantine + teams*) – карантинні команди, «віртуальні/дистанційні команди»;

countering infodemic (*information + pandemic*) and *stigmatization* – протидія інфодемії та стигматизації, «протидія дезінформації та упередженому ставленню»;

WFH (*work from home*) – робота з дому, «дистанційна робота».

Слід зазначити, що можливою є комбінація різних способів перекладу. Це залежить, поміж іншого, від цільової аудиторії, наприклад: *cluster of cases* в одних випадках доцільно перекладати термінологічною калькою «кластер захворюваності», яка добре відома медикам, а для широкого загалу можливий переклад «група/низка випадків»; *to practice respiratory etiquette* – «практикувати респіраторний етикет» або «дотримуватись правил дихальної гігієни»; *hibernation* – «перебування вірусу в латентному стані в організмі/ в «сплячому» стані». Деякі вирази, які активно вживаються у медіа, мають по кілька відповідників і тому можуть замінювати одні одних у контексті: [COVID-19] *xenophobic repercussions* – «ксенофобські наслідки», «ксенофобія до азіатів», «пандемійний расизм».

Певні труднощі становить переклад сленгових неологізмів, що утворені шляхом телескопії, наприклад: *covidiot* – *ковідіот* «особа, яка не дотримується заходів безпеки щодо COVID-19»

(*ковідіот/ковігіст/ковід-дисидент* [13, с. 47]). Варіант з калькуванням «ковідіот» є поширеним і звучить досить природньо, оскільки обидва елементи – «ковід» та «ідіот» використовуються в українській мові. Інші ж численні телескопізми, що мають першим елементом «*covid*», перекладаються переважно описово, наприклад: *covidient* – *ковідіент* [10, с. 48], «особа, яка чітко дотримується заходів безпеки щодо COVID-19», *covidian* [11] – «особа, що дотримується заходів безпеки щодо COVID-19 на рівні релігійних переконань, фанатично», *Covexit* (*Covid + exit*) – «поступове зняття обмежень, пов'язаних з пандемією Covid-19» [4, с. 197]. З-поміж телескопізмів, що активно утворюються зі словом «*exit*», до української мови наразі впевнено увійшло лише слово *Brexit* – «Брекзит».

При виконанні завдання перекладу нових мовленнєвих метафор і метонімії студентами було допущено ряд помилок. Найбільш характерною проблемою було неврахування контексту. Хоча студенти знали, що англійські метафори вживаються в контексті пандемії COVID-19, бажання перекласти метафору саме метафоричним словом підказувало образні, але недоречні варіанти, наприклад:

brain fog – туман/вітер в голові (натомість, мова йде про затуманення свідомості як прояв постковідного синдрому); *to accelerate diagnostics* – надати крила діагностиці (нема потреби у надмірній образності, натомість, слід перекласти «пришвидшити»); *hibernate* – впасти в сплячку (мова натомість іде про «сплячу» фазу вірусу); *immune system may learn from similar viruses* – імунна система як студент: вивчення на прикладах схожих вірусів / імунна система як бібліотекар: зберігання знань про схожі віруси та використання їх у майбутньому (використання метафоричного дієслова «навчається» було б достатнім у цьому випадку).

Ще однією характерною помилкою стало калькування у випадках, які вимагали використання виразу, що вживається у мові перекладу, наприклад:

to lift lockdown – «зняти» локдаун (слово «зняти» можна використовувати у виразі «зняти карантинні обмеження», але «скасувати» локдаун); *a forest fire that may not slow down* – лісова пожежа, яка може «не сповільнитися» (краще перекласти «не вщухнути» або навіть використати антонімічний переклад «лісова пожежа, яка швидко поширюється»).

Попри помилки, студенти успішно впоралися з важливим завданням перекладу лексичних

інновацій, і цей досвід можна використовувати на заняттях з теорії та практики перекладу.

Висновки. Отже, пандемія COVID-19 повністю змінила спосіб життя і, відповідно, мислення й спілкування мільйонів людей усього світу. Вона стала потужним позамовним фактором, що сприяв виникненню безпрецедентної кількості нової лексики, в тому числі шляхом семантичної деривації на основі метафори і метонімії. Процес метафоризації відбувається не лише на мовному, на глибшому когнітивному рівні, що відкриває нові можливості розвитку значень.

Метафори значно розширюють наші концептуальні та комунікативні можливості, дозволяючи черпати досвід та мову з багатой сфери-джерела й переносити на цільову сферу, для якої у нас може бракувати словникового запасу та концептуальної структури. Метафора та метонімія активно використовувалися в процесі просвітницьких кампаній, що проводилися ВООЗ та урядами з метою впливу на суспільну свідомість, щоб спонукати до конструктив-

них дій задля зменшення захворюваності на COVID-19.

Запропоновано класифікацію метафор, пов'язаних COVID-19, відповідно до сфери-джерела. Дослідження було розширено за рахунок перекладу українською мовою новітніх лексичних одиниць, який було здійснено студентами-міжнародниками, що отримують додаткову спеціальність «перекладач». Цей проєкт носив експериментальний характер, оскільки дані лексичні одиниці ще переважно не зафіксовані в українських словниках. Було також визначено спосіб перекладу метафор та метонімії у загальному аспекті [2; 3] та за структурно-семантичними способами їх утворення згідно типології, запропонованої О. Ясинецькою [6].

Дане дослідження може бути використано в процесі навчання англійської мови для спеціальних цілей, стилістики англійської мови й теорії та практики перекладу завдяки використанню у навчальних матеріалах актуальних лексичних одиниць, а також для укладання галузевих словників та словників неологізмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Весна Т.В., Телецька Т.В. Лексичні інновації періоду коронавірусної пандемії. *Записки з романо-германської філології*. 2020. Випуск 1 (44). С. 82–89. DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2020.1\(44\).210998](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2020.1(44).210998)
2. Карабан В.І., Дж. Мейс. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову. Навчальний посібник-довідник для студентів вищих закладів освіти. Вінниця : Нова книга, 2003. 608 с.
3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
4. Крамар Н. Словник англомовних неологізмів XXI століття. Київ, 2022. 240 с.
5. Слободян М.В. Метафоризація як когнітивний процес. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2011. Випуск XXIV. Ч. 1. С. 460–467. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71451/57-Slobodian.pdf?sequence=1>
6. Ясинецька О. А. Переклад нових англомовних публіцистичних метафор українською мовою: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2009. 16 с.
7. Asif M, Zhiyong D, Iram A, Nisar M. Linguistic analysis of neologism related to coronavirus (COVID-19). *Social Sciences & Humanities Open*. 2021. 4(1). DOI: 10.1016/j.ssaho.2021.100201
8. Cambridge Dictionary's Word of the Year 2020. 2020, November 24. A blog from Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionaryblog.cambridge.org/2020/11/24/cambridge-dictionary-s-word-of-the-year-2020/>
9. Colak F.U. COVID-19 as a Metaphor: Understanding COVID-19 Through Social Media Users. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*. 2022 Mar 31 : 1–9. DOI: 10.1017/dmp.2022.83
10. Corpus analysis of the language of Covid-19. Oxford English Dictionary. 2020, April 15. URL: <https://public.oed.com/blog/corpus-analysis-of-the-language-of-covid-19/>
11. Covidian. In Urban Dictionary. © ottawa0214A. July 17, 2020. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Covidian>
12. Flood, A. Lockdown named word of the year by Collins Dictionary. *The Guardian*. 2020, November 10. URL: <https://www.theguardian.com/books/2020/nov/10/lockdown-named-word-of-the-year-by-collins-dictionary>
13. Goltsova, M.G., Chybis, L.V. Coronavirus Neologisms in the English and Ukrainian Languages. *International Journal of Philology*. «Міжнародний філологічний часопис». 2021. Vol. 12. № 1. С. 45–48.
14. Lakoff, G., Johnson, M. *Metaphors we live by*. London : The university of Chicago press. 2003. URL: <https://www.textosenlinea.com.ar/libros/Lakoff%20y%20Johnson%20-%20Metaphors%20We%20Live%20By%20-%201980.pdf>
15. Lawson, R. Coronavirus has led to an explosion of new words and phrases – and that helps us cope. *The Conversation*. 2020, April 28. URL: <https://theconversation.com/coronavirus-has-led-to-an-explosion-of-new-words-and-phrases-and-that-helps-us-cope-136909>

16. #ReframeCovid: a collection of alternatives to the WAR metaphor during the coronavirus crisis. Google spreadsheet. URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/139iY5kn1tCuHOQ2Y1q2LjVQrs27jFoBLGJHAEJagtDA/edit#gid=496446171>

17. Scott, B. Language in the time of the coronavirus crisis – UK case study. *Diplo*. 2020, April 2. URL: <https://www.diplomacy.edu/blog/language-time-coronavirus-crisis-uk-case-study/>

18. World Health Organization. Health topics. Coronavirus disease (COVID-19). URL: https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1

УДК 81`25

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.45>

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ

COMMUNICATIVE AND PRAGMATIC FEATURES OF LEGAL DOCUMENT TRANSLATION

Літкович Ю.В.,

orcid.org/0000-0003-4962-0617

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземної та української філології

Луцького національного технічного університету

Яценко Л.М.,

orcid.org/0000-0002-7522-2623

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри мовної підготовки та соціальних комунікацій

Державного податкового університету

Яновець А.І.,

orcid.org/0000-0002-1626-5244

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземної та української філології

Луцького національного технічного університету

У статті досліджено комунікативно-прагматичні аспекти перекладу офіційних юридичних документів Ради Європи. Основними стилістичними рисами документів є логічність, об'єктивність, ясність, чіткість, конкретність, безособовість, узагальненість, строгість. Виявлено, що вони пов'язані з основними комунікативно-прагматичними функціями мови офіційно-ділового стилю: інформативною, конкретизуючою та зобов'язуючою. З'ясовано, що для вираження зобов'язання використовуються мовні одиниці волевиявлення – спонукальна форма, імператив / індикатив з імпліцитним значенням імператива. Доведено, що в офіційних англійських документах Ради Європи перевага надається модальним дієсловом при виконанні цієї функції. Модальні дієслова мають деякі особливості, що виникають не лише в зв'язку з їх традиційним використанням в певних жанрах документів, але й в силу тих семантичних аспектів документів, які ці дієслова в них набувають. Встановлено, що є ряд слів, які мають приблизно однакове комунікативно-прагматичне наповнення зі значенням зобов'язання та схвалення/несхвалення, які ми поділяємо на такі групи: комунікативно-прагматичний відтінок схвалення, згоди; комунікативно-прагматичний відтінок прохання, наказу; комунікативно-прагматичний відтінок несхвалення; нейтральний комунікативно-прагматичний відтінок. Виявлено, що основною комунікативно-прагматичною функцією офіційних документів РЄ є регламентаційно-директивна. Уточнено, що за характером комунікативної інтенції тексти документів міжнародного права поділяються на: комісивні договірні тексти, які є колективними мовленнєвими актами прийняття сторонами взаємних зобов'язань; комісивні договірні тексти, які є кооперативними мовленнєвими актами прийняття зобов'язань; декларативні тексти при участі двох та більше держав; декларативні тексти за участю однієї держави, що є одиничними мовленнєвими актами, а також тексти інших міжнародних правових документів.

Ключові слова: комунікативно-прагматичний, юридичні документи, імпліцитний, модальне значення, переклад, директивний.

The article deals with the communicative and pragmatic aspects of the translation of official legal documents of the Council of Europe. The main stylistic features of the documents are logicity, objectivity, clarity, precision, specificity, impersonality, generality, and rigour. It has been found that they are related to the main communicative and pragmatic functions of the language of official business style: informative, specifying, and obligatory. It has been found that the linguistic units of